

Tourism and Recreation

<https://dergipark.org.tr/tourismandrecreation>

E-ISSN: 2687-1971

Covid-19 sürecinde turistik seyahat risk algısı ve hijyen-güvenlik algısının değerlendirilmesi

Evaluation of touristic travel risk perception and hygiene-safety perception in the Covid-19 process

Öznur Çetinkaya^{1*}, Yağmur Özer², Gizem Kandemir Altunel³

¹İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği A.B.D., oznurkoctr@gmail.com, 0000-0002-4466-6790

²İstanbul Arel Üniversitesi, Turizm ve Otel İşletmeciliği Bölümü, yagmurozer@arel.edu.tr, 0000-0003-1166-7479

³Nişantaşı Üniversitesi, Turizm ve Otel İşletmeciliği Bölümü, gizem.kandemir@nisantasi.edu.tr, 0000-0003-3969-951X

MAKALE BİLGİSİ/ ARTICLE INFO

Araştırma / Research Article

Anahtar Kelimeler:

Turizm, Covid-19, Seyahat risk algısı, Hijyen güvenlik algısı

Key Words:

Tourism, Covid-19, Touristic Travel Risk, Hygiene-Safety Perception

Gönderme Tarihi/Received Date:

04.08.2020

Kabul Tarihi/Accepted Date:

15.12.2020

Yayımlanma Tarihi/Published Online:

31.12.2020

ÖZET

Turizm talebinin ve turist davranışlarının değişken yapısı küresel olarak gerçekleşen olaylardan çok çabuk etkilenebilmektedir. Covid-19 salgınıyla beraber turizm sektöründe meydana gelen belirsizlik turistik ürünün tüketici ile buluşması açısından belirsizlikleri beraberinde getirmiştir. Bu durum aynı zamanda talebin düşmesine sebebiyet verirken, turist davranışları da merak konusu olmuştur. Çalışmanın amacı Covid-19 sürecinde değişen seyahat koşullarıyla beraber ortaya çıkan kısıtlamalar ve düzenlemeler doğrultusunda turistlerin seyahatlerinde oluşan risk, hijyen ve güvenlik algılarının ortaya konulmasıdır. Bu çalışmada; Türkiye’de Covid-19 sürecinde turistik seyahat risk algısı ve hijyen güvenlik algısının değerlendirilmesi yapılmıştır. Araştırma kapsamında uygulanan ankete 1152 kişi katılmış ve turistlerin Covid-19 salgını ile birlikte seyahat risk algılarına ve hijyen güvenlik algılarına ilişkin aritmetik ortalama değerlerinin yüksek düzeyde olduğu (3.95; 4.64) ve bu algıların demografik verilere göre değişmediği görülmektedir.

ABSTRACT

The dynamic nature of tourism demand and tourist behavior can be quickly affected by global events. The uncertainty that occurred in the tourism sector with the Covid-19 outbreak brought along uncertainties in terms of meeting the tourist product with the consumer. While this situation also caused a decrease in demand, tourist behavior has also been a matter of curiosity. The aim of the study is to reveal the risk, hygiene and safety perceptions of tourists in their travels in line with the restrictions and regulations that arise with the changing travel conditions during the Covid-19 process. In this study; touristic travel risk perception and hygiene-safety perception in the Covid-19 process was evaluated. 1152 people participated in the survey conducted within the scope of the research, and it was observed that with the Covid-19 outbreak, the arithmetic mean values of the travel risk perceptions and hygiene-safety perceptions of tourists are high and these perceptions do not change according to demographic data.

1. Giriş

Son yıllarda uluslararası seyahatlerin yaygınlaşması ve turizm endüstrisinin küresel anlamda gelişmesi göz ardı edilemez bir durumdur. Bu duruma insanların boş zamanının artması, ekonomik anlamdaki gelişmeler, seyahat kısıtlamalarının azaltılması ve teknolojik gelişmeler gibi birçok farklı etken destek olmuştur. Ancak 21. yüzyılda dünyayı etkisi altına alan SARS, Ebola ve MERS gibi çok sayıda salgın meydana gelmiş ve son olarak Covid-19 salgını krizi 2019-2020 yıllarında ortaya çıkarak, neredeyse tüm dünyaya yayılmıştır.

Bu salgın dünyanın farklı birçok noktasında tüm seyahat ve turizm endüstrisinin durmasına neden olmuştur.

Aralık 2019 tarihinde Çin’in Wuhan şehrinde ortaya çıkan vakanın Dünya Sağlık Örgütü’ne (DSÖ) bildirilmesiyle hayatımıza giren Covid-19, dünya üzerindeki seyahatlerin ve ticari alışverişin uluslararası dolaşımıyla beraber 26 Ekim 2020 tarihi itibarıyla Dünya genelinde 42.512.186 vaka ve 1.147.301 ölüme sebebiyet vermiştir (WHO, 2020). DSÖ tarafından 11 Mart 2020 tarihinde salgın olarak ilan edilirken, bugün hala hem Dünya Sağlık Örgütü’nün tavsiyeleri hem de bilim insanlarının çalışmalarıyla her ülke kendi koşullarına uygun önlemler

* Sorumlu yazar /Corresponding author.

Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği A.B.D., oznurkoctr@gmail.com, 0000-0002-4466-6790

almaya devam etmektedir. Özellikle insanların yakın teması ile bulaşmanın gerçekleştiği, kalabalık ortamlarda yayılımının hız kazandığı yetkili kuruluşlarca doğrulanmış Covid-19 (Sağlık Bakanlığı, 2020a) ölümcül sonuçlar doğurmakla birlikte, bugün gelinen aşamada salgının ne zaman kontrol altına alınacağı uzmanlar tarafından “belirsiz” olarak tanımlanmaktadır. Bu noktada dünya genelinde uluslararası sınırların kapatılması ve/veya sınır geçişlerinin kısıtlanması, sosyal faaliyetlerin sınırlandırılması ve şehirlerarası seyahatlerin dahi yasaklanması gibi sosyal, ekonomik ve siyasi açıdan radikal kararların alınmasına neden olmuştur. Alınan kararlar doğrultusunda, arz- talep döngüsü insan ve büyük ölçüde insan eliyle üretilen hizmet üretimi olan turizm ve turizme bağlı ilgili iş kollarının faaliyetleri durma noktasına gelmiştir.

Turizm, güvenlik unsurunun temelinde kurgulanmış kırılmalı yapıya sebebiyle krizlerden, savaşlardan, afetlerden, salgınlardan en çok ve çabuk etkilenen sektörlerden biridir. Salgınlar belli bölgelerde yaşandığında etkisi bölgesel kalabilmektedir ancak Covid-19 gibi küresel anlamda etki gösterdiğinde alternatif güzergâh olmaksızın turizm aktiviteleri 2020 yılının başlarından itibaren düşüşe geçmiştir (Gümüş & Hacıevliyagil, 2020).

Salgın ve krizlerin ortaya çıkardığı bu gibi belirsiz ortamda tüketiciler, harcama kalemlerini farklılaştırarak bütçelerini turistik harcamalardan ziyade güvenlik temelli harcamalara daha açık halde tutmaktadır (Çevik-Tekin, 2020). Güven endeksinin düşmesi ile işsizlik ve ekonomik sıkıntılar baş göstermekte ve alım gücü düşmektedir. Yaşanan ekonomik ve sosyal değişimlerin de turistlerin seyahat algıları üzerinde bir etki yaratacağı muhtemeldir. Bu muhtemel etkiyle bireyler sahip olduğu yaşam tarzında değişiklikler yaratmaya başlayacak ve toplumsal eğilimler bu yönde gelişecektir. Bu eğilime dair bilgi sahibi olunması, firma sahiplerinin, pazarlama uzmanlarının ve karar alıcılarının aynı yönde stratejiler geliştirmesini sağlayacaktır (Çakıroğlu vd., 2020). Alınan tedbirlerle beraber yeni ve daha kontrollü bir seyahat düzenine geçilmesi beklenirken, turistlerin bu kararlar doğrultusunda seyahate katılma konusunda yaklaşımları bu araştırmanın ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Çalışmanın temel amacı Covid-19 sürecinde değişen seyahat koşullarıyla beraber ortaya çıkan kısıtlamalar ve düzenlemeler doğrultusunda turistlerin seyahatlerinde algıladıkları risk, hijyen ve güvenlik algılarının ortaya konulmasıdır. Bu kapsamda çalışmanın birinci bölümü araştırmaya teorik arka plan oluşturmak amacıyla gerçekleştirilen literatür incelemesinden oluşmaktadır, çalışmanın ikinci bölümü ise anket yöntemi ile elde edilen verilerin analizi, sonuç ve önerilerden oluşmaktadır.

2. Literatür Taraması

Dünya genelinde yaşanan Covid-19 salgını krizi ile küresel ölçekte ekonomik ve sosyal sıkıntılar ortaya çıkmış ve bu durumdan en fazla etkilenen sektörlerin başında turizm gelmiştir. Tüm dünyayı etkisi altına alan bu gibi krizler turizm taleplerindeki ani düşüşlere yol açan ve turistlerin seyahat kararlarını direkt etkileyen öngörülemez tehditler olarak belirtilmektedir (Nazneen vd., 2020). Kriz süreçlerinde turist davranışları incelendiğinde, bireylerin seyahatlerini tamamen

durdurmadıkları ancak seyahat harcamalarını düşürdükleri, daha ucuz destinasyonları tercih ettikleri, kalış sürelerini kısalttıkları, düşük bütçeli hizmetler satın aldıkları ve yakın mesafeli destinasyonları daha fazla tercih ettikleri görülmüştür (Wen vd., 2005). Turistlerin seyahatten kaçınma davranışı, bireyin algıladığı seyahat riskine, duyarlılığına, algıladığı zorluğa, öz-yeterliliğine, öznel bilgisine ve sosyo-demografik özelliklerine göre değişiklik göstermektedir (Cahyanto vd., 2016).

2003 yılında 8096 kişinin enfekte olduğu ve 774 kişinin hayatını kaybettiği (Cooper, 2008) SARS salgını krizinin etkili olduğu bölgelerde turizm durma noktasına gelmiştir (Wen vd., 2005). 2009 yılında domuz gribi sebebiyle turistlerin güvenlik ve risk algıları turizme katılım oranını ciddi anlamda düşürmüştür (Haque & Haque, 2018). 2009 domuz gribi salgını hastalığı ABD’de %5.1 Meksika’da %2.55, Kanada’da %8.2, Japonya’da %18.69, İspanya’da %8.7 oranında ülkeye gelen turist sayısını azaltmıştır (İbiş, 2020). 2014’de Ebola salgını krizi ile bölgede ekonomik ve sosyal sıkıntılar yaşanmış ve bununla birlikte işsizlik, gelir kaybı, uçuşların iptali gibi sorunlar ortaya çıkmıştır (Kongoley-Mih, 2014). 2015 MERS krizinde ise turizm ve turizmle ilgili sektörlerde ekonomik anlamda büyük zarar edildiği bilinmektedir (Joo vd., 2019).

Covid-19 salgını krizi, tüm dünyada refah seviyesini düşürürken aynı zamanda turizm faaliyetlerine katılımı da engellemektedir. Yang vd. (2020), yapmış oldukları çalışmada sağlık durumunun turizm hareketliliğini etkilediği, kendiliğinden gelişen ya da devletlerin insan hareketliliğine getirdiği yasaklar nedeni ile turizm talebinin azaldığı, turizm sektörü üretimi ve işgücü dahil tüm değişkenlerin afet büyüklüğü arttıkça daha da azaldığı ortaya konulmuştur. Yu vd. (2020), yaptığı araştırmada ise Covid-19 salgını sebebiyle seyahatleri iptal olan veya ertelenen turistlere, sonraki dönemlerde verilecek hizmetlerin kalitesinin ve etkinliğinin önemi belirtilmektedir. Seyahatleri iptal olunca hayal kırıklığı ve kızgınlık hisseden turistler, bir sonraki seyahatlerinde de bu durumla karşılaştıklarında hayal kırıklıkları artacaktır. Tam aksi durumda ise beklendiğinden yüksek hizmet kalitesi bulan turist, hizmet aldığı işletmeye bağlılık duyacak ve onu tanıttacaktır. Wen vd. (2020) yaptıkları çalışmada katılımcıların kalabalık turistik yerleri ziyaret etmektan kaçınacağını, bağımsız olarak veya küçük gruplar halinde seyahat edeceklerini belirtmişlerdir. Büyük tesislerin veya destinasyonların pandemi sırasında veya sonrasında turist kabul ederken, tıbbi donanımlar edinmeleri ve turistlere bu anlamda güven vermeleri gerekecektir.

DORinsight şirketinin yaptığı araştırmaya göre pandemi döneminde araştırmaya katılanların %72’si tatil yapmayı düşünmüyor olarak açıklanırken, Kantar şirketinin araştırmasına göre Covid-19 pandemisinde en yüksek derecede endişe duyan ülkeler Türkiye ve İspanya olarak açıklanmıştır (Çevik-Tekin, 2020). Türkiye’de ilk vakanın görüldüğü andan itibaren salgının yayılım hızını kontrol altına alabilmek adına tüm ulusal ve uluslararası uçuşlar kısıtlanmış, iptal edilen rezervasyonlar nedeni ile sezonluk işletmelerin açılış tarihleri ertelenmiş, yiyecek-içecek işletmeleri kapatılarak sadece paket servis vermeleri sağlanmış, müze, ören yeri, konser mekanları gibi yerlerin faaliyetlerine ara verilmiştir. 28 Ekim 2020 verilerine göre Türkiye genelinde 368.513 vaka ve 10.027 vefat sayısı bulunmaktadır (Sağlık Bakanlığı, 2020b).

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kontrollü Normalleşme Genelgesi'nde yer alan ifadelerle göre turizm sektöründe uygulanması öngörülen kurallar ve alınan tedbirler şu şekilde belirtilmiştir:

- Misafir kabulünde Covid-19 tedbir ve uygulamalarına ilişkin yazılı bilgilendirme yapılır, sıra oluşabilecek her yerde sosyal mesafe işaretlemeleri yapılırken aynı odada konaklayan veya aynı aileden olan misafirlerin arasında sosyal mesafe kuralı aranmaz.
- Konaklama tesisleri sosyal mesafe kuralları korunarak belirlenen kapasitede misafir kabulü yaparken, tesise girişte termal kamera veya temassız ateş ölçerle misafir kabul eder.
- Misafirlere verilmek üzere kişisel koruyucu ekipman bulundurulur ve misafirlerin son 14 gün içinde bulunduğu yerleri, varsa kronik rahatsızlıklarının ve Covid-19 geçirip geçirmediğine dair bilgilerinin kaydı tutulur.
- Açık büfe uygulaması bulunan otellerde, açık büfe misafir erişimine engellenecek şekilde dizayn edilir. Servis mutfak personeli tarafından sosyal mesafe kurallarına uyararak ve temastan kaçınarak gerçekleştirilir. Yemek masaları arasındaki mesafe 1.5 metre yan yana sandalyeler arası 60 cm olacak şekilde düzenlenir.
- Personellerin düzenli olarak sağlık kontrolü yapılır, sağlık ve hijyen konusunda özel eğitim almaları sağlanır. Misafir ve ortam temasına uygun olarak personele kişisel koruyucu donanım sağlanır.
- Müşteri odalarında müşterinin temasına açık her alan konaklama sonrasında dezenfekte edilir ve mümkün olduğunca tek kullanımlık malzeme kullanmaya özen gösterilir.

Gerek dünyanın gerek Türkiye'nin içinde bulunduğu bu süreçte insanların turizm faaliyetlerine katılıp katılmayacakları, salgının insanlar üzerinde bıraktığı etkiler ve normalleşmenin ne kadar zaman alacağı merak uyandırmaktadır. Turizm endüstrisinde risk algısı genellikle endüstriyi olumsuz etkileyecek şok, tehdit ve krizlerden oluşan, varış noktasında hizmet satın alma ve tüketme sürecinde ziyaretçiler tarafından algılanan ve deneyimlenen her şey kapsamında değerlendirilmektedir (Tsaur vd., 1997; Reisinger & Mavondo, 2005; Law, 2006).

Tüketici davranışı ve seyahat talebi, algılanan sağlık riskleri, gelir, maliyetleri değişim, tüketim kapasiteleri gibi faktörlerden etkilenmektedir. Pandemi dönemiyle birlikte sağlık algısı değişmiş, ekonomik daralmalar görülmüş, tüketim kapasiteleri değişerek maliyetleri etkilemiştir. Bu süreçte bireylerin hastalıklara, hastane süreçlerine dair yaşadıkları korku da davranışlarını etkilemektedir. Yaşanan korku, risk ve belirsizlikler turistik seyahat talebinin düşeceği öngörüsünü oluşturmaktadır (Aydın & Doğan, 2020). Literatürdeki konu ile ilgili çalışmalar incelendiğinde turizmde risk algısının turistlerin özelliklerine göre de değiştiği görülmektedir. Bu gruplar; risk olduğunu düşünmeyen turist grubu, fonksiyonel riskli olarak düşünen grup ve riskli olduğunu düşünen grup olarak değerlendirilmektedir (Roehl & Fesenmaier, 1992). Araştırmada kullanılan seyahat risk algısı ölçeği Covid-19 salgınının seyahat edecekler tarafından engelleyici bir etken

olarak görülüp görülmediğini, salgının potansiyel turist tarafından risk unsuru olarak algılanıp algılanmadığını ölçmek amacı ile kullanılmıştır. Diğer yandan sağlık, güvenlik, rahatlık ve hijyen gibi kaygıların turist tercihini dolayısı ile de turizm sektörünü etkileyen unsurlar olduğu bilinmektedir.

3. Yöntem

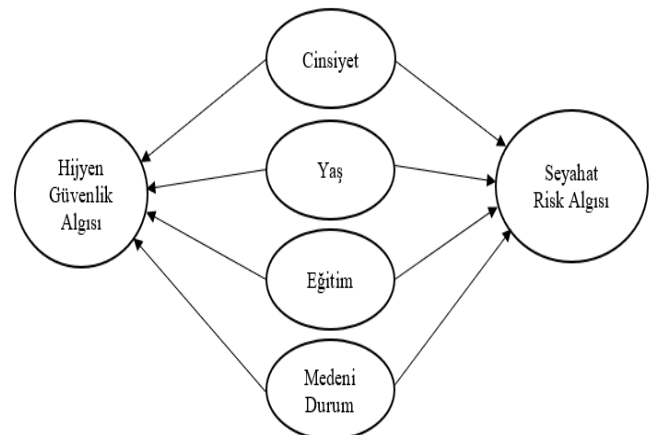
Covid-19'un turistik seyahatlere katılımında risk ve hijyen-güvenlik etkilerini görmek amacıyla Nazneen vd. (2020)'in çalışmalarında belirttikleri seyahat risk algısı ve hijyen-güvenlik algısına yönelik ifadeler kullanılmıştır. Bu çalışmada seyahat risk algısı 11 ifade ile hijyen-güvenlik algısı 4 ifade ile ölçülmüştür. İfadeler Türkçeye çevrilmiş, uzman görüşü alınarak, üç yazar tarafından ayrı ayrı incelenerek onaylanmıştır. Türkçe uygulamada seyahat risk algısına yönelik ifadelerden anlam karmaşası yaratması nedeniyle bir ifade çıkartılarak, 10 ifade kullanılmıştır. Örneklem seçiminde güven düzeyi 0,95 aralığında p değeri 0,5; t değeri 1,96, kabul edilebilir hata payı (d), 0,05 olarak alındığında örneklem büyüklüğü formülünde çıkan sayı 384 olmuştur. Bu sayı evren genişledikçe yükselmeyen, evrenin büyüklüğü ne olursa olsun minimum örneklem büyüklüğüdür (Baştürk & Taştepe, 2013). Buradan yola çıkarak minimum örneklem sayısının 384 olmasına karar verilmiştir.

$$n_0 = \frac{t^2 \cdot p \cdot q}{d^2} = \frac{(1,96)^2 \cdot 0,5 \cdot 0,5}{0,05^2} = 384,16$$

Araştırma kapsamında veri toplama amacıyla online anket formu oluşturulmuş ve anket linki sosyal medya üzerinden ve online mesajlaşma programları aracılığıyla paylaşılmış ve kartopu tekniği kullanılarak veri toplanmıştır. Bir hafta sonunda (17-28 Mayıs 2020) 1152 adet online anket geri dönüşü sağlanmıştır. Anketteki ifadeleri ölçmek amacıyla 5'li likert ölçeği kullanılmıştır (5: Kesinlikle Katılıyorum, 1: Kesinlikle Katılmıyorum). Araştırma kapsamında oluşturulmuş hipotezler şu şekildedir:

H₁: Covid-19 pandemisi nedeniyle turistlerin hijyen-güvenlik ve seyahat risk algısı etkilenmektedir.

H₂: Katılımcıların cinsiyet, yaş, medeni durum ve eğitim özellikleri, hijyen-güvenlik ve seyahat risk algılarında farklılık yaratmaktadır.

Şekil 1: Araştırma Modeli

4. Bulgular

Elde edilen veriler, katılımcıların demografik bilgileri ile seyahat, hijyen ve güvenlik algıları SPSS 22 istatistik analiz programı aracılığıyla incelenmiştir. Buna göre katılımcıların çoğunluğunu (%76.6) kadınlar oluşturmaktadır. 1981 yılı sonrası doğanlar araştırmaya daha fazla katılım sağlamıştır (%60.2). Eğitim düzeyleri incelendiğinde lisans ve lisansüstü eğitime sahip olanların araştırmaya yüksek düzeyde veri kazandırdığı görülmektedir (%78.8) (Tablo1).

Tablo 1: Demografik Bulgular

Kategoriler	n	%
Cinsiyet		
Kadın	882	76.6
Erkek	270	23.4
Doğum Yılı		
1945-1964	62	5.4
1965-1980	397	34.5
1981 ve üzeri	693	60.2
Eğitim		
Lise veya Ortaöğretim	117	10.2
Ön lisans	128	11.1
Lisans	610	53.0
Lisansüstü	297	25.8
Medeni Durum		
Evli	641	55.6
Bekar	511	44.4
Toplam	1152	100

Tablo 2 incelendiğinde, Covid-19 sonrasında turistlerin seyahat risk algılarının (\bar{x} : 3,95) ve hijyen-güvenlik algılarının (\bar{x} : 4,64) yüksek düzeyde etkilendiği görülmektedir. Risk algıları arasında en yüksek ortalamayı 'Covid-19 hastalığı uluslararası bir kaygı yarattı' (\bar{x} : 4,83) ifadesi sağlamıştır. Bu ifadeden yola çıkarak uluslararası turizm faaliyetlerine insanların henüz hazır olmadıklarını ve mesafeli yaklaşıtlarını söylemek mümkündür. Ardından 'Covid-19, gruplarla seyahat etme olasılığımı azaltır' (\bar{x} : 4,26) ifadesi gelmektedir. 'Covid-19, önümüzdeki 12 ay için seyahat planlarımı büyük ölçüde azalttı' (\bar{x} : 4,19) ifadesinin de yüksek ortalama vermesi neticesinde; gelecek bir yıl içerisinde turistlerin turizme katılım oranında düşüş olacağını, katılım sağlansa bile grup aktivitelerinden, turlarından uzak duracağını söylemek mümkündür. 'Covid-19'dan sonra sadece ailemle seyahat etmeyi tercih ediyorum, 'Covid-19'dan sonra, önümüzdeki 12 ay için kalabalık ve büyük şehirlere seyahat etmekten kaçınacağım' (\bar{x} :3,91) ifadelerinin ortalamalarının yüksek çıkması nedeniyle turistlerin turizme katılım planlarında sakin destinasyonları tercih edeceklerini aynı zamanda yalnız veya arkadaş grupları ile seyahat etmekten ziyade aileleri ile tatil yapacaklarını söylemek mümkündür. Ayrıca 'Covid-19'dan sonra, önümüzdeki 12 ay için seyahat ve turizm faaliyetlerimi kısaltmayı tercih ediyorum' (\bar{x} :3,89) ifadesi ile bu kişilerin tercih ettikleri destinasyonlarda daha kısa süreli kalacakları ifade edilebilir. 'Covid-19 'dan sonra seyahat etmek güvenli değil' (\bar{x} :3,79), 'Covid-19'dan sonra kaliteli otellerde kalmayı tercih ederim' (\bar{x} :3,71) ve 'Covid-19'dan sonra kaliteli restoranlarda yemek yemeyi tercih ederim' (\bar{x} :3,62) ifadeleri ile bu salgından sonra seyahat etmeyi güvenli bulmayan katılımcıların seyahat ettiklerinde daha kaliteli otellerde konaklayacakları ve kaliteli

restoranları tercih edecekleri söylenebilir. Önceki salgınlarda (SARS, MERS, Ebola vb.) turizm hareketlerindeki düşüş salgının olduğu bölgelerde daha açık hissedilirken, Covid-19 salgını küresel çapta etki yaratmış ve dünya çapında kaygı yaratmıştır. Bu nedenle turizm hareketlerindeki düşüş, turizm işletmeleri ve turizm işletmeleriyle bağlantılı işkollarında negatif yönlü ekonomik baskıya neden olacaktır.

Turistlerin Covid-19 süreci ile hijyen ve güvenlik algılarının güçlü şekilde etkilendiğini söylemek mümkündür (\bar{x} : 4,64). En fazla hassas kalan nokta ise toplu taşıma araçlarının hijyen ve güvenliği olmuştur (\bar{x} : 4,74). Bu noktada bireylerin turizme katılımlarında toplu taşımadan ziyade bireysel araçlarını kullanacaklarını veya hususi hizmet alacaklarını öngörmek mümkündür. 'Covid-19'dan sonra, halka açık rekreasyon alanlarının hijyeni ve güvenliğini önemsiyorum' (\bar{x} : 4,68) ve 'Covid-19'dan sonra, otellerin hijyen ve güvenliği ile daha fazla ilgileniyorum' (\bar{x} : 4,66) ifadeleri ile katılımcıların halka açık rekreasyon alanları ve otellerde hijyen ve güvenlik algılarının değiştiği ve bu konularda daha fazla hassasiyet göstereceklerini söylemek mümkündür. Bu durumda "H1: Covid-19 pandemisi nedeniyle turistlerin hijyen-güvenlik ve seyahat risk algısı etkilenmektedir" hipotezinin kabul edildiğini belirtmek mümkündür.

Demografik özelliklere göre algılarda fark oluşup oluşmadığı araştırılmış, yalnızca cinsiyet bazında düşük düzeyde bir farklılık olduğu saptanmıştır. Kadın ve erkeklerin hijyen-güvenlik ve seyahat risk algılarının farklılık gösterdiği, diğer demografik değişkenlerde herhangi bir farklılık oluşmadığı saptanmıştır (Tablo3). Bu durumda "H2: Katılımcıların cinsiyet, yaş, medeni durum ve eğitim özellikleri, hijyen-güvenlik ve seyahat risk algılarında farklılık yaratmaktadır" hipotezi, cinsiyet hariç diğer demografik verilerde bir farklılık görülmediğinden dolayı reddedilmiştir.

Pandemi nedeniyle oluşan negatif etki turizme katılım planlarının büyük ölçüde azalacağı, katılım sağlansa bile öncesine göre çok daha titiz davranılacağı, grup aktiviteleri ve turlarına katılımın düşük kalacağı şeklinde sektörde kendini gösterecektir. Bu süreçte turizm arz ve talebinin kitle turizminden ziyade bireysel şekilde planlanacağı ve gerçekleştirileceği ortaya çıkmaktadır.

5. Sonuç ve Öneri

31 Aralık 2019-26 Ekim 2020 tarihleri arasında 43.140.173 kişi Covid-19 virüsü ile enfekte olmuş ve 1.155.235 kişi hayatını kaybetmiştir (ECDC, 2020). Bu krizin önceki salgın krizleri ile karşılaştırıldığında dünya genelinde çok daha ağır sonuçlar doğuracağı ve bu nedenle ekonomik ve sosyal etkinin daha büyük olacağını öngörmek mümkündür.

Çalışma, Covid-19 salgını süresince turistlerin seyahate katılımında risk ve hijyen-güvenlik algılarının tespit edilmesini amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda Türk vatandaşlarına uygulanan ölçek üzerinden veri toplanmıştır. Anketler elektronik ortam üzerinden katılımcılara ulaştırılmış ve 17-28 Mayıs 2020 tarihleri arasında uygulanan anketlere 1152 katılım olmuştur. Çalışmanın veri analizinden elde edilen sonuçlara göre turistlerin Covid-19 salgını ile birlikte seyahat kararlarının

Tablo 2: İfade Ortalamaları ve Standart Sapmalar

İfadeler	\bar{x}	ss	Cronbach's Alpha
Turistlerin seyahat risk algıları	3.95		0.83
Covid-19 hastalığı uluslararası bir kaygı yarattı.	4.83	0.43	
Covid-19 'dan sonra seyahat etmek güvenli değil.	3.79	1.01	
Covid-19, önümüzdeki 12 ay için seyahat planlarımı büyük ölçüde azalttı.	4.19	0.94	
Covid-19'dan sonra, eğlence için seyahat etmekten tamamen kaçınacağım.	3.43	1.20	
Covid-19'dan sonra, önümüzdeki 12 ay için seyahat ve turizm faaliyetlerimi kısaltmayı tercih ediyorum.	3.89	1.04	
Covid-19, gruplarla seyahat etme olasılığımı azalttı.	4.26	0.93	
Covid-19'dan sonra sadece ailemle seyahat etmeyi tercih ediyorum.	3.91	1.12	
Covid-19'dan sonra kaliteli otellerde kalmayı tercih ederim.	3.71	1.24	
Covid-19'dan sonra, önümüzdeki 12 ay için kalabalık ve büyük şehirlere seyahat etmekten kaçınacağım.	3.91	1.09	
Covid-19'dan sonra kaliteli restoranlarda yemek yemeyi tercih ederim.	3.62	1.25	
Turistlerin hijyen ve güvenlik algıları	4.64		0.82
Covid-19'dan sonra seyahat sırasındaki hijyen ihtiyaçlarım değişti.	4.47	0.77	
Covid-19'dan sonra toplu taşıma araçlarının hijyen ve güvenliğini önemsiyorum.	4.74	0.53	
Covid-19'dan sonra, halka açık rekreasyon alanlarının hijyeni ve güvenliğini önemsiyorum.	4.68	0.57	
Covid-19'dan sonra, otellerin hijyen ve güvenliği ile daha fazla ilgileniyorum.	4.66	0.67	

Tablo 3: Demografik Bilgilere Yönelik Fark Testleri

Ölçekler	Bireysel Özellikler	\bar{x}	s.s.	F/t	p
Turistlerin seyahat risk algıları	Cinsiyet				
	Erkek	3.86	0.751	2.62	0.009*
	Kadın	3.98	0.636		
	Doğum Yılı				
	1945-1964	3.94	0.582	0.025	0.975
	1965-1980	3.96	0.664		
	1981 ve üzeri	3.95	0.676		
	Eğitim Düzeyi				
	Lise veya Ortaöğretim	3.92	0.710	1.733	0.158
	Ön lisans	3.88	0.774		
	Lisans	3.94	0.664		
	Lisansüstü	4.02	0.598		
Medeni Durum					
Evli	3.97	0.661	1.012	0.312	
Bekar	3.93	0.673			
Turistlerin hijyen ve güvenlik algıları	Cinsiyet				
	Erkek	4.51	0.644	4.66	0.000*
	Kadın	4.67	0.471		
	Doğum Yılı				
	1945-1964	4.69	0.430	0.439	0.645
	1965-1980	4.64	0.497		
	1981 ve üzeri	4.63	0.542		
	Eğitim Düzeyi				
	Lise veya Ortaöğretim	4.61	0.515	0.823	0.481
	Ön lisans	4.58	0.562		
	Lisans	4.65	0.524		
	Lisansüstü	4.65	0.500		
Medeni Durum					
Evli	4.64	0.504	0.000	1.00	
Bekar	4.64	0.543			

etkilendiği tespit edilmiştir. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda pandemi sonrasında turistlerin grup organizasyonlarına katılım konusundaki tercihlerini bireysel seyahatlere katılım yönünde değiştirmeye başladıkları anlaşılmaktadır. Turistlerin pandemi döneminden etkilenen bu süreçte hijyen ve güvenlik konusunda hassasiyetlerinin ve beklentilerinin yükseldiği tespit edilmiştir.

Covid-19 sürecinde turistlere güven verebilmek, hijyeni en üst düzeyde tutabilmek ve sağlığı tehdit eden risk durumlarını en aza indirmek gibi konular büyük önem arz etmektedir. Bu bağlamda öncelikle dikkat edilmesi gereken husus insanların temaslarının mümkün olduğunca azaltılmasıdır. Bu durum personel – personel, personel – misafir, misafir – misafir ilişkilerinin azaltılmasını veya sosyal mesafe oluşturularak gerçekleştirilmesini gerektirmektedir. Satış süreçleri, hizmet sunumu süreçleri ve hizmet sonrası servislere ilişkin süreçlerde kurumlar mümkün olduğunca elektronik ortam üzerinden yürütülebilecek uygulamalara bağlı süreçler yapılandırılmalıdır. Konaklama, seyahat ve gıda tüketim alanlarında ortak noktaların hijyeni ve bir misafir tarafından dokunulan malzemenin başka bir misafirin erişiminden uzak tutulması ya da erişim öncesi sterilizasyonunun sağlanması büyük önem arz etmektedir. Kamusal ve özel sektör boyutunda işleyişe ilişkin süreçleri düzenleme yetkisine sahip kurumlar ve örgütlenmelerin hijyen ve sterilizasyona ilişkin bir takım standart uygulamalar geliştirmesi, bu uygulamaların denetimine ilişkin çalışmalar yapması ve belgelendirme çerçevesinde tüketiciyi aydınlatıcı, kurumları ise tüketiciyi kolaylaştıracak şekilde ayırmaya yönelik etiketleme uygulamalarında bulunmaları çalışma kapsamında geliştirilebilecek öneriler arasında arz edilebilir. Her ne kadar yapay zekâ ve robotik uygulamaların riski azaltılabileceği düşünülse de turizm sektörü genel karakteristiği çerçevesinde insandan alınacak hizmet unsurundan ayrı düşünülebilir bir yapıda değildir. Bu uygulamalar hem salgın gibi hastalıkların yayılımını önlemede hem de teknolojik ürün rekabetinde önemli avantajlar sunduğundan mümkün olduğunca araç olarak bu dönem içerisinde kullanılmalıdır. Çalışanların kısa aralıklarla sağlık kontrolünden geçmesi, misafirlerin kabulünde dahi sağlık taramalarının yapılması önleyici uygulamalar arasında yerini alabilir. Hizmet işletmelerine ilişkin önerilerin yanı sıra makro boyutta birtakım modeller üzerinde çalışılması ülke turizminin mevcut durumun devamı söz konusu olduğunda hareket kabiliyetini yüksek tutacak stratejik hamlelere imkân verecektir. Büyük ölçekli

grup organizasyonları ve hizmet alanlarının kapasitelerini bölünerek daha mikro yapılar ve küçük ölçekli hizmet alanlarının oluşturulması, ziyaret alanlarında insanların belirli zaman aralıklarıyla ve küçük sayılar halinde giriş yapabileceği, her ziyaret aksiyonu arasında sterilizasyon çalışmalarının yapılacağı süreçler uygulamaya koyulmalıdır. Uygulamaların verimlilik durumu ve güvenilirliğini ifade edilecek denetimler ve uluslararası raporlar sunularak temiz ülke, temiz hizmet anlayışına ilişkin algı yönetiminin sağlanması hususunda tanıtım çalışmalarına şimdiden başlanması gerekmektedir.

Alaeddinoğlu & Rol (2020) çalışmalarında Covid-19 sürecinde ülkenin turizm sektörünü desteklemek adına virüse karşı antikoru olan kişilerin serbestçe seyahat edebilmesi, iç turizmin desteklenmesi adına büyük kampanyalar yapılması gibi önerilerde bulunmuşlardır. Sürme (2020) ise turizm kampanyalarının ailelere yönelik yapılması gerektiği, özellikler çocuklu ailelere yönelik önlem ve kampanyaların duyuru ve bilgilendirmesinin iyi yapılması gerektiğini vurgulamıştır. Çünkü turistik seyahat tercihlerinin bireysel veya küçük gruplar şeklinde gerçekleşeceği öngörülmektedir.

Araştırma Covid-19 sürecinde turistlerin seyahat tercihleri üzerindeki etkisinin ele alındığı nadir çalışmalar arasında olması nedeniyle özgün bir çalışma olarak nitelendirilebilir ve bu yönüyle turizm literatürüne katkısı olduğu ifade edilebilir. Krizin durumu takip edilerek gelecekteki araştırmalarda tatil destinasyonları baz alınarak tekrar etkisinin incelenmesi önerilebilir. Buna ek olarak turist aktivitelerinin kırılma yapısının anlaşılması, kriz yönetimleri, sistemler, endüstriler, girişimler ve devletler üzerinde krizlerin etkileri, turist davranışı üzerinde kriz etkileri gibi başlıklar bu süreçte araştırılması gereken önemli konulardır. Araştırma 17-28 Mayıs 2020 tarihleri arasında, evde kalınan ve kısıtlamaların olduğu dönemde gerçekleştirilmiştir. Farklı örneklem sayısı, grubu ve farklı dönemde gerçekleştirilecek araştırmaların sonuçlarının değişmesi olasılık dahilindedir. Yeni araştırmalar, pandeminin aktif olduğu dönem ile son bulunduğu dönem arasında bir çalışma yürüterek kıyaslama olanağına sahip olabilirler.

Kaynakça

Alaeddinoğlu, F. & Rol, S. (2020). Covid-19 Pandemisi ve Turizm Üzerindeki Etkileri. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (Salgın Hastalıklar Özel Sayısı), 233-258.

Aydın, B. & Doğan, M. (2020). Yeni Koronavirüs (COVID-19) Pandemisinin Turistik Tüketici Davranışları ve Türkiye Turizmi Üzerindeki Etkilerinin Değerlendirilmesi. *Pazarlama Teorisi ve Uygulamaları Dergisi*, 6(1), 93-115.

Baştürk, S., & Taştepe, M. (2013). *Evren ve Ömeklem*. İçinde, S. Baştürk (Ed.), *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, (ss. 129- 159), Vize Yayıncılık, Ankara.

Cahyanto, I., Wiblishauser, M., Pennington-Gray, L., & Schroeder, A. (2016). The dynamics of travel avoidance: The case of Ebola in the U.S. *Tourism Management Perspectives*, 20, 195-203.

Cooper, M. (2008). Japanese Tourism and the SARS Epidemic of 2003. *Journal of Travel and Tourism Marketing*, 19(2-3), 117-131.

Çakroğlu, K.I., Pirtini, S. & Çengel, Ö. (2020). Covid-19 Sürecinde Ve Post-Pandemi Döneminde Yaşam Tarzı Açısından Tüketici Davranışlarının Değişen Eğilimi Üzerine Kavramsal Bir Çalışma. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(37-Covid-19 Sosyal Bilimler Özel Sayısı), 81-103.

Çevik-Tekin, İ. (2020). Pandemi Sürecinde Değişen Tüketici Davranışları. *Business and Management Studies: An International Journal*, 8(2), 2331-2347.

ECDC, (2020). *COVID-19 Situation Update Worldwide* <https://www.ecdc.europa.eu/en/geographical-distribution-2019-ncov-cases>, Erişim Tarihi: 26.10.2020.

Gümüş, A. & Hacıevliyagil, N. (2020). Covid-19 Salgın Hastalığının Borsaya Etkisi: Turizm ve Ulaştırma Endeksleri Üzerine Bir Uygulama. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 11(1), 76-98.

Haque, T. H., & Haque, M. O. (2018). The swine flu and its impacts on tourism in Brunei. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 36, 92-101.

İbiş, S. (2020). Covid-19 Salgınının Seyahat Acentaları Üzerine Etkisi. *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 85-98.

Joo, H., Maskery, B. A., Berro, A. D., Rotz, L. D., Lee, Y. K., & Brown, C. M. (2019). Economic Impact of the 2015 MERS Outbreak on the Republic of Korea's Tourism-Related Industries. *Health Security*, 17(2), 100-108.

Kongoley-Mih, P. S. (2014). The Impact of Ebola on the Tourism and Hospitality Industry in Sierra Leone. *International Journal of Scientific and Research Publications*, 5(12), 542-550.

Law, R. (2006). The perceived impact of risks on travel decisions. *International Journal of Tourism Research*, 8, 289-300.

Nazneen, S., X. Hong & Ud Din, N. (2020). COVID-19 crises and tourist travel risk perceptions. *SSRN Electronic Journal*, SSRN: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3592321>.

Reisinger, Y., & Mavondo, F. (2005). Travel anxiety and intentions to travel internationally: Implication of travel risk perception. *Journal of Travel Research*, 43(3), 212-222.

Roehl, W., & Fesenmaier, D. (1992). Risk Perceptions and Pleasure Travel: An Exploratory Analysis. *Journal of Travel Research*, 30(4), 17-26.

Sağlık Bakanlığı, (2020a). *Yeni Koronavirüs Hastalığı Nedir?* <https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/tr/covid-19-yeni-koronavirus-hastaligi-nedir>, Erişim Tarihi: 28.05.2020.

Sağlık Bakanlığı, (2020b). *Covid-19 Durum Raporu*, <https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/tr/>, Erişim Tarihi: 16.10.2020.

Sürme, M. (2020). *Turizm ve Covid-19*. İksad Yayın Evi, Ankara.

Tsaur, S. H., Tzeng, G. H., & Wang, K. C. (1997). Evaluating tourist risks from fuzzy perspectives. *Annals of Tourism Research*, 24(4), 796-812.

Türkiye Turizm Tanıtım Geliştirme Ajansı, (2020). *T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kontrollü Normalleşme Süreci Genelgesi*, <https://www.tga.gov.tr/t-c-kultur-ve-turizm-bakanligi-kontrollu-normallesme-sureci-genelgesi/>, Erişim Tarihi: 26.05.2020.

Yang, Y., Zhang, H., & Chen, X. (2020). Coronavirus pandemic and tourism: Dynamic stochastic general equilibrium modeling of infectious disease outbreak. *Annals of Tourism Research*, 83.

Yu, M., Li, Z., Yu, Z., He, J., & Zhou, J. (2020). Communication related health crisis on social media: a case of COVID-19 outbreak. *Current Issues in Tourism*, 1-7.

Wen, Z., Huimin, G., & Kavanaugh, R. R. (2005). The impacts of SARS on the consumer behaviour of Chinese domestic tourists. *Current Issues in Tourism*, 8(1), 22-38.

Wen, J., Kozak, M., Yang, S., & Liu, F. (2020). COVID-19: Potential Effects on Chinese Citizens' Lifestyle and Travel. *Tourism Review (ahead of print)*.

WHO, (2020). *WHO Coronavirus Disease (COVID-19) Dashboard* <https://covid19.who.int>, Erişim Tarihi: 28.10.2020.